

**БІБЛІОГРАФІЧНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
«КНИГОЗНАВСТВО, БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО І БІБЛІОГРАФІЯ»**

**BIBLIOGRAPHIC PREPARATION OF SPECIALISTS OF SPECIALITY
«BIBLIOLOGY, LIBRARY SCIENCE AND BIBLIOGRAPHY»**

Розглянуто зміст бібліографічної підготовки фахівців спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», зважаючи на сучасну структуру наукового бібліографознавчого знання і завдання того чи іншого навчального курсу. Запропоновано необхідний мінімум навчальних дисциплін, визначено вимоги до їх змісту.

Ключові слова: бібліографічна підготовка, спеціальність «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», комплекс бібліографознавчих дисциплін, Загальне бібліографознавство, Історія бібліографії, Організація та методика бібліографічної роботи в бібліотеці, галузеві бібліографознавчі дисципліни, Іноземна бібліографія, Електронна бібліографія.

Рассмотрено содержание библиографической подготовки специалистов специальности «Книговедение, библиотековедение и библиография», исходя из современной структуры научного библиографоведческого знания и задач того или иного учебного курса. Предложен необходимый минимум учебных дисциплин, определены требования к их содержанию.

Ключевые слова: библиографическая подготовка, специальность «Книговедение, библиотековедение и библиография», комплекс библиографоведческих дисциплин, Общее библиографоведение, История библиографии, Организация и методика библиографической работы в библиотеке, отраслевые библиографоведческие дисциплины, Иностранная библиография, Электронная библиография.

In the article maintenance of bibliographic preparation of specialists of speciality «Bibliology, library science and bibliography» is considered, going out the modern structure of scientific bibliographic knowledge and tasks of that or other educational course. A minimum of necessary educational disciplines is offered, requirements to their maintenance are certain .

Key words: bibliographic preparation, speciality «Bibliology, library science and bibliography», complex of bibliographic disciplines, Common course of bibliography science, History of bibliography, Organization and methods of bibliographic work in a library, branch bibliographic disciplines, Foreign bibliography, Electronic bibliography.

Підготовка фахівців спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» повинна забезпечити набуття ними кваліфікації «книгознавець, бібліотекознавець, бібліограф». Отже, бібліографічна підготовка має складати не менш третини всієї спеціальної підготовки, забезпечити не тільки підготовку до виконання практичної діяльності бібліотекаря чи працівника видавничої та книготорговельної справи, а й фундаментальну базу бібліографічної діяльності, незалежно від галузі її застосування. Згідно з цією метою, навчальні курси мають охопити всі можливі аспекти бібліографічного знання: теорію, методологію, історію, методику, технологію і організацію бібліографічної діяльності.

Проте не варто орієнтуватися на конкретне місце майбутньої практичної діяльності фахівця, тому що, по-перше, передбачити це місце в умовах вільного працевлаштування доволі складно; по-друге, фундаментальна підготовка надасть можливість фахівцеві швидко адаптуватися до будь-яких умов його конкретної діяльності.

Повний набір бібліографознавчих дисциплін може бути найрізноманітнішим; це наукові дисципліни, що вирізнялися завдяки особливостям власного об'єкта і предмета дослідження, наприклад, історія бібліографії, навчальні дисципліни, що поєднують певні теоретичні, історичні та методичні знання з відповідною практичною підготовкою.

На нашу думку, є недоцільним виокремлення суто теоретичних дисциплін та дисциплін, спрямованих тільки на ознайомлення з бібліографічними джерелами, джерелознавчих чи ресурсознавчих. Теоретико-методичні знання слід все відразу ж підкріплювати ознайомленням з результатами бібліографічної практичної діяльності, тобто з бібліографічними посібниками. І, навпаки, через аналіз особливостей бібліографічної продукції варто вчити студентів сформулювати висновки щодо методики бібліографічної діяльності і, як підсумок, здійснювати власні певні теоретичні розробки. Особливо це стосується початкового етапу навчання, коли студент тільки починає ознайомлення зі світом бібліографії. На жаль, у багатьох вищих навчальних закладах (далі ВНЗ) склалася інша традиція: вступний бібліографознавчий курс є суто теоретичним, а озна-

йомлення з бібліографічними джерелами не пов'язане з теоретико-методичними питаннями.

Виокремлення дисциплін під назвою «Інформаційні ресурси» є, на нашу думку, запозиченням зарубіжного досвіду, де набули поширення курси «Information resources». За змістом у таких курсах подається характеристика документів, первинних та вторинних, систематизованих лише за сферами знань. Також існують курси «Information retrieval» («Інформаційний пошук»), у яких характеризують джерела пошуку інформації. Такі навчальні курси мають практичну спрямованість, що є корисним для фахівця, але вони не збігаються з якоюсь науковою дисципліною, не пов'язуються з її теоретичними і методичними проблемами, що зрештою перешкоджає фундаменталізації професійної підготовки.

Словом «Бібліографознавство» не слід називати одну бібліографознавчу дисципліну, тому що так має називатися весь комплекс (цикл) бібліографознавчих дисциплін. Вступну бібліографознавчу дисципліну можна назвати «Вступ до бібліографознавства» або традиційно — «Загальне бібліографознавство», маючи на увазі, що вона надає лише загальні знання, потрібні для того, щоб в майбутньому заглибитись в різні аспекти теорії, історії, організації та методики бібліографії. Таку дисципліну не можна називати «Загальна бібліографія», тому що усім терміном позначається не наукова чи навчальна дисципліна, а певний тип бібліографії. Ознайомлення із загальною бібліографією дійсно відбувається у вступному навчальному бібліографознавчому курсі, але цей курс має знайомити студентів і з іншими видами бібліографії.

Вступний бібліографознавчий курс не може бути суто теоретичним, тому що теорію слід ілюструвати прикладами з бібліографічної продукції, показати їх взаємозв'язок і взаємозалежність. Досвід свідчить, що справжнє розуміння студентами бібліографічної діяльності починається тільки після того, як вони ознайомляться зі зразками бібліографічної продукції. Однак для правильного розуміння сутності бібліографії і подальшого детальнішого вивчення її теорії та методики необхідно вже на початковому етапі навчання надати студентам можливість засвоїти теоретичні основи бібліографії, опанувати сучасну термінологію, ознайомитися із сучасним станом розвитку бібліографічних ресурсів.

На нашу думку, усі ці знання необхідні студентам ще до того, як вони детально вивчатимуть історію бібліографії, тому що наявність теоретичних знань і ознайомлення із сучасним станом бібліографічних ресурсів допоможуть правильно оцінити історичний розвиток

бібліографії, зорієнтуватися в різноманітті бібліографічних явищ та їх значенні для сучасності.

Самостійний курс історії бібліографії має величезне значення для формування професійного мислення бібліографа, його виховання в традиціях світової і вітчизняної культури, усвідомлення місії бібліографії в суспільстві. Для того, щоб навчальна дисципліна «Історія бібліографії» могла виконати ці важливі завдання, слід передбачити в ній наявність розділів «Історія світової бібліографії» та «Історія вітчизняної бібліографії» або виділити окремі відповідні навчальні дисципліни. Відсутність будь-якої з названих частин історії бібліографії значно обмежує свідомість професіонала.

Однією з основних навчальних дисциплін має бути «Організація та методика бібліографічної роботи в бібліотеці». Викладання цієї дисципліни у ВНЗ має давні традиції і належне забезпечення навчальними та довідковими посібниками (на жаль, переважно російськомовними), що сприяє глибокому та різноаспектному викладу матеріалу. Цей курс пов'язаний із практикою бібліографічної діяльності, сприяє його засвоєнню, надає можливості безпосереднього ознайомлення із майбутніми посадовими обов'язками бібліотекаря-бібліографа, порівняти здобуті теоретичні та методичні знання із практичним досвідом та спробувати себе як майбутнього фахівця.

Серед бібліографознавчих дисциплін мають бути й повноцінні фахові бібліографознавчі дисципліни: «Бібліографія суспільствознавства», «Бібліографія художньої літератури, літературознавства та мовознавства», «Бібліографія культури і мистецтва», «Бібліографія природознавства, техніки та сільського господарства», «Бібліографія дитячої та юнацької літератури». Відомо, що кожна галузева бібліографія має власну теорію та методику, історію власного розвитку, а не тільки сучасну систему бібліографічних ресурсів. Усі ці аспекти галузевих бібліографій заслуговують на окреме висвітлення. На нашу думку, для майбутнього фахівця буде недостатнім ознайомлення лише із сучасними бібліографічними ресурсами.

Дуже важливе значення для практичної діяльності має вивчення теорії та історії, організації та методики краєзнавчої бібліографії. Усі ці аспекти краєзнавчого бібліографічного знання нині вивчаються в комплексній навчальній дисципліні «Бібліотечне краєзнавство», яка поєднує суто бібліотечнознавчі аспекти краєзнавчої роботи бібліотек із бібліографічними. Тому «Бібліотечне краєзнавство» також належить до бібліографознавчих дисциплін.

Нарешті, серед обов'язкових навчальних бібліографознавчих дисциплін має знайти своє місце курс «Іноземна бібліографія».

Нині, коли для вищої школи України характерне прагнення навчати фахівців так, щоб вони могли працювати в будь-якій країні світу, особливу увагу варто приділити ознайомленню студентів із особливостями розвитку і сучасним станом бібліографії в різних країнах. Курс «Іноземної бібліографії» є надто складним як для студентів, так і для викладачів, тому що в кожній країні відбуваються зміни в суспільному розвитку, бібліотечно-бібліографічній сфері, які потрібно відображати в цій навчальній дисципліні.

На сучасному етапі розвитку бібліографічної науки і практики потребують особливого виокремлення в навчальну дисципліну питання теорії і методики електронної бібліографії. Безумовно, вони розглядаються в усіх навчальних бібліографознавчих дисциплінах, але потребують особливого узагальнення. У цьому курсі має бути й окремий розділ під назвою «Електронні бібліографічні ресурси», який також матиме узагальнюючий характер, наближений до практичних потреб спеціалістів.

Зважаючи на актуалізацію тих чи інших питань бібліографічної науки чи практики, до переліку традиційних бібліографознавчих дисциплін можна додати навчальні курси, присвячені окремим об'єктам чи процесам бібліографічної діяльності. До таких дисциплін належать: «Інформаційно-бібліографічні ресурси Інтернету», «Методика реферування», «Бібліотечно-інформаційне виробництво» та ін. Загалом уведення нових навчальних курсів має обґрунтовуватися не тільки їхньою актуальністю, але й відсутністю відповідних розділів чи знань у традиційних навчальних курсах, зокрема комплексного бібліотекознавчого, бібліографознавчого і книгознавчого змісту.

Висловлені міркування допоможуть визначити коло обов'язкових та додаткових навчальних дисциплін, що передбачаються державним стандартом освіти з напрямку «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», під час розробки навчальних планів підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів відповідного напрямку, навчальних програм дисциплін.

Затвердження обов'язкових навчальних бібліографознавчих дисциплін має сприяти розробленню відповідної навчальної літератури. Поки що для більшості названих навчальних курсів розроблені лише навчальні програми, а навчальні посібники (а особливо — підручники), або не розробляються, або не друкуються, залишаючись особистою справою викладачів, яка не підтримується видавничими проектами.

Висловлені в статті думки і пропозиції є результатом багаторічного досвіду автора і роздумів над тим, як удосконалити навчальний

процес спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» у вищій школі. Можливо, дещо вони не збігаються з новітніми навчальними програмами, особливо такими, де головним завданням є термінологічно-мовне оновлення назв дисциплін. Новації заради новацій — такий підхід є малопродуктивним. Конче необхідно проаналізувати той досвід, що вже є, і взяти з нього найкраще.